

trenutku v roki in jo imam tudi na odru večkrat v žepu; nekateri pokade pred nastopom vsaj par dimov; drugi izpijejo kozarec vina. Navadno nastopajo brez večerje, ki si jo privoščijo šele po predstavi.

Ko mi da inspicient znamenje in stopim na oder, ne vidim v avditoriju ničesar razen kake velike pleše, ki se blešči v temi. Če me takoj sprejme smeh ali velika tihota, mi je to vzpodbuda; ob takih trenutkih človek čuti, da je že pri nastopu zmagal.

Kot začetnik sem dobil prvi aplavz na odprti sceni v vlogi Michel Angela v drami 'Trnje in lovor'. Ah, takrat sem se zazdel samemu sebi! Ko sem drugi dan šel po ulici, sem si mislil: 'Fant, cela Ljubljana te gleda!' Sedaj se z veseljem spominjam tiste navivnosti. — Plosk povzroča veselje in zavist, ki je tudi svoje vrste — *invidia dramatica* — in se ne pojavlja pri vseh igralcih in ne vselej, ampak navadno takrat,

kadar človek proti pričakovanju uspe. Sicer pa ne kaže, da bi govoril o njej.“

„Kaj sodite o naši gledališki kritiki?“

„Kritika bi morala biti instruktivna za občinstvo in igralca. Pisali naj bi jo ljudje, ki so neodvisni in dovolj zreli, da bi jih igralec kdaj lahko vprašal za svet. Pri nas pa je kritika odvisna od osebnih, narodnostnih in političnih simpatij. Zato se je meni že zgodilo, da so me hvalili, ko sem bil mizeren, in trgali, ko sem bil dober. — Kritik bi morda najbolje storil, ko bi podal resumé igre, ocenil kreacijo posameznih vlog, četudi igralca niti ne imenuje, in ob koncu sezone priobčil kritiko vsakega umetnika posebe.“

Medtem je čas potekal. Z odra ni bilo več slišati orkestra in ne petja. Jaz sem Verovšku še enkrat iskreno čestital, ga zahvalil in se poslovil. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska.

Ivan Cankar: **Volja in moč**. V Ljubljani 1911. Založil L. Schwentner. Ne bom sodil in obsojal. Za to ne čutim zdaleka tiste „moči“, kakor jo premnogi naši kritiki začetijo v rosi mladosti in z njo viharno govore bobneče besede s kritičnih stolcev, ki pa redno preklicano slabo stoje. Napisal bom misel, katera in kakor se mi je rodila, ko sem prebral te tri novelete, s katerimi je zaveslal Cankar na planki satire med svet: Melitta, Mira in Dana. Sok, ki se pretaka po teh mladikah, poganja kljub novi varianti staro cvetje: Ideali so flapnje, naj se človek popenja še toliko k zvezdam, običi vendarle v blatu.

Ali je to resnica, ali ni to resnica? Resnica je vtoliko, da Cankar patološko, beletristično variira in karikira, kar je silno preprosto zapisano v sv. pismu: Duh je voljan, meso je pa slabo — in sv. Pavel bi mu dejal: Ne več modrovati, ampak toliko modrovati, kar je prav. Stari Ovid je pa razodel to reč z znanim: *Video meliora proboque — deteriora sequor*. — Na teh znanih problemih je Cankar napisal o Jakobu Jerebičarju zgodbo: Naj se Jaka še tako trudi, da bi bil umetnik, rokodelec je in bo rokodelec. Ker se ne more otresti te zavesti, mu ne kaže drugega, kakor da konča to vsakdanjost v vodi.

Miha Jošt bi se rad dvignil iz blata k čisti ljubezni. Zaman. Vrne se k vlačugi.

Štefan Bratina je zahrepenel po vzoru, v zvezdah ga je videl, pa še v istem hipu se zakoplje v smrdljivo kloako.

Zastonj hrepenenje (to je pomen Cankarjeve „volje“), ko moči ni. Masa je obrnjena v blato. Duša hrepeni, a telo je leno. Človek mora zakriti svojo goloto s suktnjo hinavščino, a gol je vendarle.

Toda te mase bo pa enkrat konec. Tako-le ga prorokuje pisatelj: „Naj ne bo nikoli do konca izpeta

ta žalostna pesem o siloma udušenem hrepenenju, o zatajeni resnici; ta pesem o gnili vdanosti, iz bojazljivosti rojeni, o modrosti, ki je plašč kesanja in sramu, o visokih besedah, ki zakrivajo nizke misli? Kaj jih ni in jih nikoli ne bo celih ljudi, nerazcepljenih v leno, strahopetno in sito telo, in v osramočeno, zatajeno, lačno dušo? Strašna bi bila ta misel!“ ...

Torej prišli bodo celi ljudje. Sporadično se tu intam že najde kak predhajnik teh celih, „ki seka, samotni in močan — nova pota v goščavo...“ Toda to so šele tako redke prikazni — da se je po edine razveseli komaj vsako stoletje.

S tole prerokbo je Cankar iz blata podal roko drugemu ekstremu in segel po nadljudeh. Potemtakem morajo eksistirati samo ekscentrična bitja — samo stranice — v sredi pa ni nič. To so skoki, ki jih narava sovraži in zato se tudi v povesti tako malo prilegajo. Zaraditega sem vselej hud na Cankarja, kadarkoli mi začne beletristično filozofirati. Zdi se mi, da ob taki priliki vstaja iz grobov tisti tako obrekovani čas, ko se je koncem poglavja zapisalo: „Vidiš, dragi bralec, kam ga je pripeljala ta in ta reč. Torej pazi tudi ti nase itd.“ Zato je kruta škoda, da temu zgoraj označenemu cilju služi toliko krasnih strani, ki same zase razodevajo prelepe in pereče resnice, katere bi nam Cankar pač lahko poklonil drugod in pokazal udinjane v drugi službi.

Naj omenim še tole. Ko sem sedel s temi mislimi ob mizi, je stopil predme kmet: Svetle, žareče oči, na licu začrtana skrb, po brazdah skrbi pa odsev nepognjene volje. Razodel mi je tole: Tekom treh let mu je padlo za tritisoč govedi. Sedaj pa bo zidal nov hlev in si nakupil živine — kljub temu, da nima denarja. — Ko je odšel, sem se ozrl za njim in sem rekel: Če ni to nadčlovek, potem ga sploh ni! Pa to ni tisti izmodrovan Nietzschejev nadčlovek, tudi ne po literaturi na podlagi teh modrosti opisan in orisan

mož moči, ki koraka po masi in jo tlači, kakor mlince na tla — ni to človek smešnih himer, ampak to je nadčlovek iz kosti in mesa, iz volje in moči, ki bo pa to dvoje porabil za to, da drugim koristi — ne pa da bi druge zmlinčil. In takih nadljudi, ki nosijo po sedem in več križev na ramah — pa ne javkajo in ne skačejo v vodo — ampak razvijajo voljo in moč — takih ima naš narod na stotine! In ti — pa samo ti — so vzdržali narod doslej in ga bodo vbodoče — ne samo z železno, žuljavo roko, tudi z lučjo razuma, ker so prave razumnike rodili neposredno le ti. In kadarkoli se Cankar dotakne teh nadljudi — njegova mati spada tudi mednje — tedaj bi se človek najlaže razjokal od iskrenega veselja — tako sladko zavonja iz njegovih stavkov našega naroda duša. A takisto bi se človek razjokal od bridke žalosti, ko vidi, kako mnogi trgajo s Cankarjevega sloga cele zaplate in s temi šemijo maškare bolnih živcev in tujega rodu, in te strdene punce ponujajo našega ljudstva nadljudem, prepričani, da delujejo za narod in njegovo prosveto in da so moderni zaradi pavjega perja.

Ne bod' mo šalobarde!

F. S. Finžgar.

Domen. Narodna igra s petjem v petih dejanjih. Po Jos. Jurčiču spisal Ivan Česnik. V Ljubljani, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Tiskala Katoliška Tiskarna. „Ljudski oder“, I. zvezek. Cena 80 vin. 80, pag. 80. — Zbirka „Ljudski oder“, ki je pričela pravkar izhajati, ima namen dajati podeželnim odrom dober repertoar iger, ki jih ne bo težko uprizoriti in ki ne bodo zahtevale preveč literarno šolanega občinstva. Ako presojamo „Domna“ v tem okviru in s tega stališča, potem smo z igrjo povsem zadovoljni; „Domen“ je delo, ki se bo dosti igralo, ker ni težko in ima bogato dejanje. Pisano je naravno in v lepem jeziku ter ne vsebuje ničesar, kar bi žalilo čut tega ali onega. Zato delo prav toplo priporočamo našim odrom. Ako bi pa pisali z literarnega stališča, bi ne hvalili tako brezpogojno. Domen sam je pasiven, saj pravi Urh o njem: „Domen se ne maščuje nikdar nad očetom!“ (IV./6.). Gibalo cele igre je Urh, proti-igro pa zavozljava Sova. Domen pa se vedno spomni, ko bi imel kaj izvršiti, da ne ravna prav, in zato ne stori ničesar. Lepo je tako premagovanje samega sebe, a je tako redko, da se nam zdi neverjetno, in je gotovo tudi drami kot taki v škodo.

Motiv igre je star: Graščak zapelje v predfabuli kmetsko dekle Meto. Ko doraste sin Domen, terja svoje pravice. Kot postranski motiv je vpel pisatelj Domnovo ljubezen do Anke in zapreke, ki se jima stavijo, za tretji motiv pa je porabil blagega berača Urha, ki je v mladosti tudi ljubil Meto. Urh se razlikuje od svoje krjaveljske rodbine naših narodnih iger prijetno v tem, da je njegova eksistenca opravičena, dasi njegovo poseganje v dejanje strukturi drame ni v korist. Urhova dikcija je sveža in humorni element uprav pristnonaroden. Odločno pa grajam preveliko množino monologov, ki so stara, že zdavno prebolela sredstva, ki si z njimi avtorji pomagajo iz zadrege. Tehničnih pogreškov je malo, največji je v drugem dejanju koncem tretjega in začetkom četrtega prizora. Sova, ki odhaja, in Domen, ki prihaja, se morata še med vrati srečati, ker Meta izpregovori medtem dva stavka in ima soba samo ena vrata. Pa se ne srečata, ker bi sicer pisatelj ne mogel dejanja nadaljevati.

Način, kako se uprizori petje, je tudi šablonski „Zapoj, nama kako lepo!“ — nakar se poje! — Dobro bi bilo, če bi se pridejale igri režijske opombe, ker bo malokateri podeželni režiserjeval znal uprizoriti „pekot konj“ in „ropot sani“. (I./2.) Četrto in peto dejanje naj bi se združili v eno samo, saj itak cela prva polovica četrtega dejanja nima nič opravka z razvojem dejanja in ga je pisatelj spisal pač le zato, da uvede v delo nekaj komičnih potez. Ravnotako bo mučno gledati v petem dejanju zblaznelega Sova, umirajočo Meto in pasivnega Domna, če se ne bo jako dobro igralo. Sploh je prva polovica neprimerno boljša od druge. Prav dobro je celo tretje dejanje, ki je efektno in prenese tudi strožjo literarno sodbo. Vobče je karakterizacija oseb prav dobra, izvemši Domna, ki je nekonsekventen. Anka je čedno pogojena in Sova s par potezami markantno orisan. — „Domen“ je Česnikov dramatični prvenec in zato mu manjših tehničnih pomanjkljivosti ni šteti v zlo. Če sme kritik kaj svetovati, bi svetoval, da se dramtizacija sploh opuste. Roman naj ostane roman. Z istim tujdom bi bil Česnik lahko napisal izvorno narodno igro. Tudi v tem je treba zlomiti tradicijo Govekarjevo, ki je s svojimi dramtizacijami nekako započel slov. narodno igro. Pisatelj naj piše izvorno dramo, zakaj najboljša dramtizirana novela ne doseže najslabše drame, ker v novelah ni dramatike. — Morda nam napiše g. Česnik čez leto in dan dramo, ki bo več kot kompleks dramtiziranega pripovedovanja. — Oprema knjige je lična. Igra naj se igra povsod, kjer se ljudje radi zabavajo in kaj nauče.

Adolf Robida.

Zbirka slovenskih citatov in aforizmov.

Nabral in uredil Slavko Klepec. — V Ljubljani 1910. Natisnila Kleinmayr & Bamberg. Str. 212. — Nekdo je že poročal javnosti o tej knjigi in je pri tem čutil dolžnost, dokazati njeno potrebnost. Utemeljeval jo je s tem, da bodo profesorji našli v njej obilo naslovov za dijaške naloge, neproesorji pa mnogo primerne tvarine za spominske knjige nadležnih gospodičen. Ta poročevalec je izgubljen humorističen talent: po njegovem ne bo dijak več dobival nalog kakor v starih, neaforističnih časih: „Pomlad prihaja“ ali „Razgled z ljubljanskega gradu“, ali „Tu, felix Austria, nube!“ — ne! Sedaj bo gimnazijec razmotrival n. pr. naslednje:

„Ženska je začetek, namen in konec našega življenja, vir našega uživanja. Vse drugo nam je za spremeno, spočitek.“ (St. 1056.)

In licejka ne bo nič več razpravljala o staromodnih resnicah, kakor: „Gospodinja hiši tri vogle podpira“ ali „Žena v zgodovini (s posebnim ozirom na Marijo Terezijo)“, ampak bo premišljevala drugačno modrost n. pr.

„Ista usoda jim je prisojena našim dekletom zunaj po deželi kakor cveticam: da zažare in zadehte za hip in da padejo potem pod koso in ... ah, nepoetična je dalje primera, a kaj pomaga ... padejo pod koso in cvetice so postale seno, vsakdanja hrana za našo ljubo živinico ... Zakon namreč, to jim je kosa, to jim je smrt.“ (262.)

Tudi zaljubljeni komi ne bo več iskal krepkih verzov po nemških knjigah in mastnih notesih; on bo sedaj zapisal kasirki v spominsko knjigo slovenski citat in aforizem:

„Kdor greši z nedolžno in lepoteželjno dušo, opravlja delo, Bogu prijetno, in z vsakim grehom se bliža popolnosti, se bliža večni lepoti, ki je večni greh.“ (343.)